

ІСТОРІЯ МІСТ І СІЛ

УДК 94(477)

Віктор Гагін

ЗАСНУВАННЯ СЕЛА ЧЕРНЕЧА СЛОБОДА

У статті простежуються історичні умови, в яких засновувалось і розвивалось село Чернеча Слобода майже 309 років тому до того часу, як 1 червня 1960 року було приєднано до Буринського району. Проаналізовано низку архівних документів, досліджень авторів, що торкаються історії містечка Сміле і села Чернеча Слобода, в тому числі Л. К. Овсієнка, сучасного дослідника історії населеного пункту.

Ключові слова: Києво-Печерська лавра, село Чернеча Слобода, містечко Сміле, Роменський повіт, Смілівська сотня, Смілівська вотчина, Лубенський полк.

З набуттям незалежності України підвищується інтерес до історії окремих регіонів, містечок, селищ, сіл. Це явище обумовлене зростанням почуття національної і власної гідності, прагненням мати об'єктивну та конкретну інформацію про своє минуле без ідеологічних штампів та політичної упередженості. Довгий час привертає увагу істориків, краєзнавців походження (козацького чи чернецького) села Чернеча Слобода, що на Буринщині. Лише дослідивши джерельний матеріал (документальний, епістолярний, мемуарний), можна зробити висновок про час і засновників населеного пункту.

Вїзд до села Чернеча Слобода

Історію Чернечої Слободи не можна розглядати без врахування її місцезнаходження у колишньому прикордонні, на межі трьох регіонів – Чернігівщини, Курщини, Полтавщини [1].

Саме це привернуло увагу Богдана Хмельницького в 1649 – 1651 роках при вирішенні питання про заснування в цьому краї козацьких поселень на шляху до Путивля. Село має вигідне географічне розташування. Через нього тече річка Очеретянка, яка несе свої води в праву притоку Сули – Терн. Крізь село пролягають транспортні автомобільні шляхи республіканського значення.

Село Чернеча Слобода на сучасній карті

Про те, що на землях Чернечої Слободи люди жили ще у давнину, свідчать археологічні знахідки.

Упродовж XII - XIII сторіч цей край уходив до складу Чернігівського князівства.

© Гагін Віктор Іванович – член Національної спілки краєзнавців України, член Національної спілки журналістів України.

Звертаючись до історичних джерел, знаходимо, що у 1239 році територія сучасного села Чернеча Слобода разом з Роменщиною, зазнавши нищівної навали монголо-татар, потрапила під тяжкий гніт золотоординських ханів. Але життя в краї тривало. Густі ліси і болота дали притулок втікачам від татарського ярма.

Населення, невідкладне завойовникам, називалося «севрюками» і займалося полюванням і рибним ловом. Севрюки були хорошими провідниками посольств і торгових караванів з Москви в Крим.

1362 року ця територія була звільнена від загарбників литовськими військами князя Ольгерда Гедеміновича.

З цього часу сучасна територія Буринського краю знаходилася під владою Великого князівства Литовського, яке за Люблінською унією 1569 року об'єдналося з Польщею в федеративну державу – Річ Посполиту.

Московське Велике князівство та Велике князівство Литовське вели постійну боротьбу за землі України. Під час польсько-московської війни 1617–1618 років по Деулінському перемир'ю 1618 року до Польщі відійшли Ромни з територією сучасного села Чернеча Слобода.

Про те, що Чернечо-Слобідський край був заселений здавна, свідчить курган-знак під назвою «Могила Колядиха», що знаходиться неподалік Чернечої Слободи (9 км на північний захід від села, нині це територія Конотопського району).

«Могила Колядиха» на стародавніх картах позначена «Курган». Тому назва «Могила Колядиха» виникла пізніше – в половині XVII сторіччя від прізвища лубенського старости Якуба Коляди. Щоб уявити давність існування життя на території села Чернеча Слобода, звернімося до повідомлень науковців.

У вчених, зокрема, М.М. Корінного, Л.В. Падалки, Ю.Ю. Моргунова, К. М. Тищенко є думка, що «Курган», який тепер у народі називається «Курган Колядиха» – це залишки відрізка укріплень, відомих в Україні як Змійові вали. Останні – одне з найбільших і найцікавіших загадок древньої історії нашої Батьківщини [2].

На думку О.В. Сухобокова, посольські укріплення, локалізовані російським археологом Ю. Моргуновим під час Посольської експедиції, у тому числі вали в урочищі «Могила Колядиха» неподалік села Чернеча Слобода, були зруйновані в XI сторіччі [3].

Відомий учений А.С. Бугай у своїх науково-дослідницьких роботах про оборонні споруди Київщини II сторіччя до н. е. – VII сторіччя н. е. пише, що це – земляні вали оборонного призначення заввишки майже 8 метрів і завширшки в основі майже 15 метрів, з глибоким ровом з напільної сторони. Він називав їх Великою древлянською стіною. Їх залишки свідчать про тамтешнє могутнє об'єднання, що передувало Київській Русі й існувало в IV – VI сторіччях н. е, якому під силу такі інженерні споруди [4].

К.М. Тищенко вважає, що змійові вали залишені слов'янським населенням, яке «стало одним з компонентів української народності» [5].

Саме цей курган як найстародавніше пам'ятне місце послужив межовим знаком при розділенні прикордонних земель між Річчю Посполитою і Московською державою у 1644–1648 роках. Членом комісії по встановленню кордонів був лубенський староста Якуб Коляда.

Феодосій Сахно пише, що ця могила-курган-знак залишилася до нашого часу, яку й досі в народі називають «колядиха» [6].

Дослідник історії села Чернеча Слобода О.О. Тригуб зазначає, що за столипінської реформи (1906–1910 років) на Колядисі утворився хутір, де народжувалися, жили і помирали працьовиті українські селяни. Через деякий час люди звідсіля почали переселятися до Чернечої Слободи, х. Лебедева (нині Конотопського району). А хутір почав заростати вербами та кущами лози [7].

У 1648 році межа нового кордону біля села Чернеча Слобода, як пише Феодосій Сахно, виглядала так: два копці вверх Сухого Ромна, то і є відомі нам Роблені могили

Фрагмент карти «Управление военных топографов РККА М-36- V (Конотоп)» 1928 рік, де позначена Чернеча Слобода з хутором Колядиха

(біля села Яrove), і Тернові верхи – це місцевість між селами Бурики і Харченки. Шлях із Путивля на Прилуки проходив поруч могили біля с. Чернеча Слобода, яку й до цього часу називають Колядихою. А від вершини болота Біжівського, їдучи з версту степом, курган великий старий, а на ньому копець великий загальний. А від того загального копця до верхів'я річки Малої Хусі два копці на низ річкою Малою Хуссю верст з п'ять до водяного млина. (Це місце, де тепер с. Кулішівка, а точніше біля пам'ятника мамонту. – **Ф.С.**). А від водяного млина Малою Хуссю вниз до річки Сули [8]. По сучасній території Сумської області кордон на той час проходив по р. Сухий Ромен до Духанівського та Недригайлівського городищ.

Петро Кулаковський пише, що на початку 1620-х років межа між повітами в районі Сейму та Сухого Ромна була не стійкою, а підпорядкування Роменської округи новгород-сіверському капітану Ш. Вишлю створювало тенденцію її тяжіння до Новгород-Сіверського. Східна межа Роменської волості пролягала за течією річки Терн [9].

У 1650 році спалахнула нова війна козаків під керівництвом Богдана Хмельницького з Польщею. Вес 1650 рік Польща готувалася до війни з Богданом Хмельницьким.

Поляки нанесли козакам важку поразку під Берестечком 28 червня – 10 липня 1651 року. У народі створився розпач. Маса населення стала тікати на лівий берег Дніпра і заселяти тут так звану Слобідську Україну. Було і розпорядження Богдана Хмельницького про поселення черкас на Сулі, Пслі та Ворсклі. З поселень, що виникли тоді, утворилися міста й багаті містечка: Суми, Лебедин, Охтирка, Білопілья, Короча та ін.

За багатьма джерелами місто Суми було засновано саме в цей період. Частіше називають 1652 рік. А Кондратьєв прийшов на берег Псла на Берлицьке городище через чотири роки, навесні, після Охматівської битви в січні 1655 року.

Згідно з архівними документами, саме між 1650 і 1653 роками засноване сучасне село Чернеча Слобода козаками з Правобережжя під назвою Слобідка, а не Києво-Печерським монастирем. Як відомо, монастир нових поселень у цей час на цих землях не засновував.

На початку заснування сучасне село Чернеча Слобода називалося просто Слобідка. Про це свідчать архівні матеріали про створення Смілянської сотні.

Козаки, які переселялися на лівобережні землі, не хотіли йти нікому в підданство. Внаслідок війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького відродилася українська держава. У цей час козацький адміністративно-територіальний устрій з поділом на полки і сотні поширився на всю територію сучасної Сумщини, за винятком Путивльського повіту.

Наприкінці 1653 року із сіл Роменської та Костянтинівської сотень Миргородського полку в його складі була створена Смілянська сотня. У переписних книгах та присяжних списках 1653 – 1654 років до неї належали населені пункти: м. Сміле (сотенний центр), села: Гринівка, Слобідка, Томашівка, хутори біля них. Слобідка – це і є сучасне село Чернеча Слобода [10].

Про те, що ці чотири села засновані не Києво-Печерським монастирем, свідчить перша згадка про них в історичних джерелах: Беседівка – 1647 рік, Гринівка – 1649 рік, Костянтинів – 1602 рік. Беседівку заснував ставленник І. Вишневецького роменський староста Ян Беседівський.

Історик М. Владимирський-Буданов свідчить, що по обліку полків 1650 року в Миргородському полку вже значиться Смілянська сотня з сотенним містечком Смілая, яка так, як і Костянтинів, віднесена до розряду містечок із сотенним управлінням.

Миргородський козацький полк, який мав захищати маєтки Вишневецьких (так звану Вишневецьчину) на Лівобережжі з центром у Лубнах від турецько-татарських спустошень, утворюється 1625 року.

Згідно з Генеральним описом Лівобережної України 1765 – 1769 років (оп. 1, кн. 142, арк. 906-1023), до Смілянської сотні належали також села: Будки, Протасівка, Слобода Чернеча, а також 18 хуторів [11]. Лубенський полк утворений 1648 року, ліквідований 1781 року. Після Зборовського договору 1649 року Лубенський полк був приєднаний до Миргородського полку [12].

У 1658 році відновлено Лубенський полк. До його складу увійшли 7 сотень колишнього Миргородського полку, в тому числі Смілівська або Смілянська [13]. У цей час полковником Лубенського полку був Яків Засядько (1659-1660).

На час ліквідації Гетьманства в Україні у 1764 році П. Бодяньський називає 26 сотень, у тому числі Смілянську [14]. «Сводный сборник по статистическому описанию Полтавской губернии в 1882 – 1889 годах» називає в середині XVIII сторіччя в Лубенському полку 20 сотень, у тому числі й Смілянську.

У 1654 році універсалами Богдана Хмельницького обителям поверталися давні монастирські землі, відібрані польською владою. А також духовні заклади могли отримати нові землі. Всі монастирі й церкви були повернені до православ'я.

У 1660 році Києво-Печерська лавра перебувала на російсько-польському прикордонні, за яким лежали землі, підвладні польському королю. Ченці мали тісні з'язки з польськими королями, московськими царями і воєводами, гетьманами Лівобережної та Правобережної України. Лавра мусила маневрувати між учасниками конфлікту з метою збереження своїх маєтків та привілеїв.

У цей час (з 1653 року) архімандритом Києво – Печерської лаври був Інокентій Гізель (1600 – 1683 роки), який тягнув сторону царя.

Інокентій Гізель народився в Пруссії. Молодим хлопцем, невідомо з яких причин, переїхав до Києва. Дехто вважає, що прізвище Гізель є латинізоване Кисіль. Можливо, батько й син Гізелі просто повернулися на батьківщину. Хоч би як там не було, але він став, на думку М.Ф.Сумцова, «дорогим надбанням для країни і народу, який дав йому притулок».

Батьки проживали у містечку Сміле сусіднього Роменського району. Тут він намагався бути якомога частіше, бо мав свій будинок. Кімната, в якій архімандрит перебував найдовше, була вимазана із середини воском. У ній він правдоподібно писав наукові філософські праці «Мир з Богом людині», «Синопис», перший підручник з історії України. За дорученням митрополита Петра Могили керував Печерською друкарнею. Був професором і ректором Могилянської колегії. Тож і звернувся він до московського царя, аби той віддав у підданство лаври його рідне містечко і навколишні села [15].

У кінці 1665 року грамотою царя Олексія Михайловича містечко Сміле з чотирма сусідніми селами передано Києво-Печерській лаврі. А перед цим Іван Брюховецький

*Інокентій Гізель
5 січня 1658 року*

– гетьман Війська Запорозького, голова козацької держави на Лівобережній Україні (1663–1668 роки) видав універсал на передачу містечка Сміле з чотирма селами Києво-Печерській лаврі. Козаки не хотіли виконувати царської грамоти. Хоч Сміле в цей час було розорене, але воно знаходилось у складі Лубенського полку разом з селами Гринівка, Беседівка, Слобідка, Томашівка [16].

Перебуваючи в своїй резиденції в Смілому, Інокентій Гізель скаржився Івану Брюховецькому 1665 року, що його козаки лавру Печерську руйнують, в маєтностях підданих б'ють, коней і волів і всякий товар і хліб грабують, мене і братію мою, іноків, людей чесних бесчестять, б'ють. «Правда, – відповів Брюховецький, – козаки наробили багато шкоди святій обителі, я їм вірив, а тепер вірять не стану».

На цей час село Чернеча Слобода (тодішня назва Слобідка) вже існувало. Про це свідчить текст царської грамоти, яка подається у викладі з оригіналу:

«Пожалували ми нашої царської величності богомилля із Києво-Печерського монастиря архімадрита Інокентія Гізеля з братією, що в нинішньому 1665 р. бив чолом нам, великому государю., що Печерський їх монастир від ворогів весь розорений без залишку, а маєтності, які були до того у монастиря, всі попалені, а зараз їм харчів і одягу взяти немає де, і служби Божої відправляти нізащо.

А тому нашої царської величності гетьман і боярин Іван Брюховецький до того їх Печерського монастиря дав містечко Смілюю із чотирма селами (Слобідка, Томашівка, Гринівка, Беседівка. – **Авт.**), дати нашої царської величності стверджувальну грамоту. І ми, великий государ, цар і великий князь Олексій Михайлович, всієї Великої і Малої і Білої Русі самодержець, Києво-Печерського монастиря архімадрита Інокентія Гізеля з братією пожалували – містечко Смілюю з чотирма селами (Слобідка, Томашівка, Гринівка, Беседівка. – **Авт.**) до Печерського монастиря надати повеліли.

І по нашій государевій милості архімадриту Інокентію Гізелю з братією тим містечком володіти і прибутки всякі мати, окрім козацьких дворів і земель та угідь до тих маєтків, доки вотчинні їх села на тому боці Дніпра після розорення не відбудуються. А як відбудуються, тоді то містечко указали ми, великий государ, взяти на нас, великого государя».

Але, як бачимо з подальшого розвитку історичних подій, ці села, в тому числі й Чернеча Слобода, міцно закріпилися за Києво-Печерською лаврою [17].

У грамоті царя вказано, що лавра може володіти містечком Сміле і всі прибутки мати, крім козацьких дворів і земель та угідь до тих маєтків, доки вотчинні їхні села на тому боці Дніпра після розорення не відбудуються.

З цього випливає, що село Чернеча Слобода засноване до 1665 року козаками з Правобережжя, що переселялися в задніпрянські пустині після розорення їхніх осель війною за часів Хмельниччини. Києво-Печерський монастир відношення до їхнього переселення не мав. Як відомо, обитель нових поселень не засновувала. До 1665 року лавра в цій місцевості своїх вотчин не мала.

Про Слобідку на сіверському кордоні згадує М. Грушевський.

У відомостях про сповідні розписки вотчин Києво-Печерської лаври за 1758 рік у Лубенському полку значиться село Слобода [20].

У покажчику населених пунктів Генерального опису Лівобережної України 1765-1769 роки значиться село Слобода Чернеча, а не Чернеча Слобода.

Пізніше Інокентій Гізель дозаселяв своїми підданими з лаврських маєтків на правому березі Дніпра, що потерпіли від військового розорення. Звідкіль Гізель переселяв поселенців на чернечеслобідські землі – потребує додаткового вивчення в архівах лаври.

В «Історії Смілого» Феодосія Сахна висунута версія, що Гізель переселяв монахів монастиря Різдва Пресвятої Богородиці, що був під селом Хохітва Богуславського району Київської області в урочищі Чернечий Яр. Проте, як зазначив сам автор, це необхідно досліджувати в архівах Києво-Печерської лаври [21]. Документальних відомостей про це не відшукано, але це може бути ймовірним.

Богуславський монастир відноситься до 2-ї половини XVI століття (1575–1586) років. Спочатку він був у місті Самборі (зараз на цьому місці знаходиться с. Лісовичі Таращанського району Київської області). Під час набігів та знищення міста Самбора татарами – дерев'яну церкву монастиря монахи розібрали і, переходячи лісами, перенесли за Богуслав – під с. Хохітву, в урочище Чернечий Яр.

У кінці XVI століття під час татарських набігів монастир був зруйнований. 1596 року при польському королю Сигізмунді III старостою Богуславським Янушем Острозьким, відступником від православ'я, монастир був відновлений і переведений у унію і заселений монахами-василіанами.

1648 року монахів-василіанів вигнав Максим Кривоніс, коли своїм полком відібрав Богуслав у поляків під час Корсунської битви [22].

Монастир Різдва Пресвятої Богородиці (1740 року у зв'язку із побудовою дерев'яної Свято-Миколаївської церкви монастир зветься чоловічим Свято-Миколаївським) у XVIII столітті за єпархіальним управлінням відносився до Переяславської єпархії, а з 1785 року перейшов у відання коадьютора Київської митрополії і називався до часу приєднання цього краю до Росії «закордонним» монастирем.

11 червня 1993 року наказом управління освіти Київської ОДА всі приміщення Свято-Миколаївського монастиря передано у власність Київської єпархії Української Православної Церкви Київського Патріархату [23]. Отже, в історії Богуславського монастиря не простежується належність його до Києво-Печерської лаври.

За Андрусівським перемир'ям 1667 року Богуславщина відійшла до Польщі. Саме в цей час з цих земель Богуславщини можливе переселення ченців та козаків, які втікали від посилення польського гніту та окатоличення в село Чернеча Слобода. Це потребує додаткового вивчення в архівах Києво – Печерської Лаври.

Монастир Різдва Пресвятої Богородиці знаходився в урочищі Чернечий Яр. Саме від назви території Чернечий Яр пізніше козацькому селу Слобода могла бути дана назва Чернеча.

Довгий час через посередництво містечка Сміле життя та господарювання населення Чернечої Слободи було тісно пов'язане з Києво-Печерським монастирем, який був не лише великим релігійним центром, а найбільшим землевласником України.

У середині XVII століття у володінні Києво-Печерської лаври було 30 великих міст, 400 сіл з населенням понад 55900 осіб [24]. Щоб ефективно управляти своїми володіннями, лавра створювала «відомства», куди входило багато сіл, слобод і хуторів.

Одним із таких відомств був Успенський чоловічий монастир Смілівської вотчини Києво-Печерської лаври, в управління якого входило сучасне село Чернеча Слобода (колишні назви: Слобідка, Чернецьке, Слобода Монастирська, Слобода Чернеча).

Походження цих назв сучасного села Чернеча Слобода потребує глибшого дослідження. Скоріше всього вони пов'язані з Києво-Печерським монастирем після того, як він отримав у володіння село Слобідка (сучасна Чернеча Слобода).

На схематичній карті Смілівської волості Києво-Печерського монастиря з позначенням спірних меж козацького та монастирського землеволодіння, 1758 рік, що знаходиться в архівах Києво-Печерської лаври, позначено село Слобода.

Феодосій Сахно пише, що 1739 року Собором Києво-Печерської лаври у Смілянському маєтку було засновано священне намісництво. До цього підлеглими маєтку Києво-Печерської лаври управляли отці городничі монахи. Тепер заснована так звана смілівська лаврська волость, якій підпорядковано духовництво всіх смілянських церков, у тому числі і сіл Чернеча Слобода, Томашівка, Гринівка, Беседівка.

Сміле якоюсь мірою стало центром. Першим священним намісником смілянського «Священного намісництва» був священник Трьохсвятительської церкви (Герівка) Василь Яновський з 1739 по 1756 рік [25].

Водночас Сміле засноване не монахами Києво-Печерської лаври, а першого вересня 1649 року козаками Паволоцького полку Війська Запорозького, які переселилися з Правобережної України (тепер Вінницька область, де й до цього часу є село Сміла), заклали фортецю Сміле. Крім цього, Сміле поповнювалося козаками з Торчиці, Чернин, Кальчика, Звегеля, Богуслава та інших міст. Воно було сотенним містечком Лубенського полку.

Для огляду місць по розселенню козаків і селян Богдан Хмельницький направив декого з своїх найвірніших друзів. Для зручності контактів з російським урядом, що проводилися безпосередньо, на шляху до Путивля вирішено було заснувати і оселити місто, ім'я якому було надано Смілая, що з часом через сотню років трансформувалось у сучасну назву – Сміле.

У 1648 році в районі сучасних сіл Кулішівка, Хоружівка, Беседівка, Гринівка, Томашівка, Басівка і Сміле було розподілено козаків та селян по найвигідніших урочищах, які почали їх освоювати на правах так званої «займанщини». Таким чином, Сміле і навколишні села були козацькими.

Джерелами їхнього заселення слід назвати, крім Паволочі, Торчицю, Кальчик, Манев, Новий Вишневець, Маночин та Хорохорине, Мурафу, Боровники, Старкове, Немильню, Звягель (Тернопільська, Волинська, Житомирська області).

Козаки смілянські мали свою адміністрацію – сотника і отаманів, а також писаря, який добре знав діловодство та вів усю документацію.

Тут жили козаки та мали свої маєтки, підданих ніяких не було до того часу, як містечко Сміле з чотирма сусідніми селами передано Києво-Печерській лаврі у 1665 році Грамотою царя Олексія Михайловича [26]. Так само Чернеча Слобода, Томашівка, Гринівка, Беседівка, що осаджені в 1644 – 1653 роках, засновані не Києво-Печерським монастирем, а козаками.

Успенський чоловічий монастир у Смілому було скасовано іменним указом цариці Катерини II 26 лютого 1762 року [27].

У XVIII столітті лавра була своєрідною міні-державою: їй підпорядковувався ряд дрібних монастирів не лише в Україні, а й в Росії та Білорусі. Києво-Печерській Лаврі в ті часи належало три міста, сім містечок, двісті сіл та хуторів, понад сімдесят тисяч підданих, дві папірні, два кінних заводи, а також 11 цегельень та шість скляних заводів.

Усі найприбутковіші види діяльності теж цікавили місцевих настоятелів: лавра мала на теренах України понад 160 винокурень та майже 200 шинків! Не випадково й «лаврське» Сміле було надзвичайно розвинутим домашніми промислами і ремеслами. Тут шили кожухи, смушеві шапки, картузи, виготовляли скатертини й рушники, бочарні вироби, віконні рами, прядки, кінську зброю. У середині XVIII століття у Смілому було 5 ремісничих цехів, працював селітряний завод.

Смілівська волость, як зазначив відомий дослідник селянських промислів і ремесел І.С. Лисенко, займала найважливіше місце не лише в Роменському повіті, а й серед інших населених пунктів північної частини Полтавської губернії. Чоботарі та кожущники села Сміле славилися далеко за межами Роменщини.

Фрагмент схематичної карти Смілівської волості Києво-Печерського монастиря з позначенням стірних меж козацького та монастирського землеволодіння, 1758 рік. Копію схеми-карти взято з особистого архіву краєзнавця Леоніда Івановича Харченка, м. Київ.

Не менше промислів було і в селі Чернеча Слобода. Поряд із землеробством, скотарством та іншими галузями господарства, жителі села здавна займалися різноманітними ремеслами й промислами. Існували різноманітні ремісничі спеціальності – ковалі, теслярі, швачки, слюсарі, чоботарі, ткачі й інші.

За часів Гетьманщини млинарство було одним із головних джерел «бюджетних» надходжень. Оскільки млини були дуже рентабельними підприємствами, то привілей займатися млінарством надавався тільки гетьманським універсалом і переважно особам, які були корисні гетьману з тих чи інших причин. Володіли млинами також і монастирі. Тому в Чернечій Слободі було понад 100 вітряних млинів.

Чернеча Слобода з хуторами згодом виростає в одне з великих сіл по кількості населення. Поступово село стає культурним і торговельним центром: створюються просвітницькі гуртки, народне училище, школа, діяло три ярмарки, базар, на які приїздили торговці з навколишніх округ [28]. Серед ремісничого навчання в Роменському повітовому земстві значне місце займала Чернечо-Слобідська навчальна ткацька майстерня.

Із досліджень історії Смілого Феодосія Сахна знаходимо, що у 1777 році у Чернечій Слободі побував народний месник Семен Гаркуша, спілкувався зі своїми друзями. Поблизу села у Гусаковому гаю (біля Сніжків) весною 1777 року ховав відібраний у панів і підпанків скарб [29].

Під час реформи адміністративно-політичного управління царсько-російського уряду 1781 року Сміле, в тому числі і Чернеча Слобода, зараховане до Конотопського повіту і поступово втратило зв'язок зі своїм полковим центром Лубнами, стаючи безсловесним знаряддям у руках «нового начальства». Тепер за різними справами додилось їздити майже в саму Росію [30].

У 1786 році Катерина II видала указ про відібрання монастирських вотчин на Україні. Вилучені монастирські маєтки з селянами роздавалися Катериною II придворній знаті, впливовим особам. Селяни, які жили на церковних і монастирських землях, стали державними селянами, зобов'язаними сплачувати всі державні податки і виконувати військові повинності. Монастирі на Лівобережній Україні були переведені у жорстку матеріально-фінансову залежність від російської столиці [31]. У 1792 році було закрито Новгород-Сіверське намісництво, а Сміле передано до складу Чернігівського намісництва, в складі якого й перебувало десяток років до того часу, коли 1803 року була утворена Полтавська губернія [32]. Село Чернеча Слобода тоді ж опинилося у складі Полтавської губернії.

У XIX – початку XX століть на Лівобережній Україні виникали висилки та хутори різного походження. Зокрема, малодвірні поселення XVIII сторіччя виникали на основі як окремих сільських займищ (хуторів або пасік), так і виробничих осередків заможної козацької верхівки.

За матеріалами Рум'янцевського опису Малоросії (1765–1769 років) старшинські, монастирські, казенні селяни поділялися на тих, хто мав землю, і безземельних. Власники наділів передавали землю у спадок, в оренду, купували та продавали, організовували хутори.

В адміністративних межах села Чернеча Слобода знаходилося 11 хуторів різного походження: Огіїв, Сторчаків, Громиківка, П'явчин, Пирогів, Осадчі, Могильчине, Фастівці, Колядиха, Мокре, Цьомин. На сьогоднішній день більшість із них уже зникли. Такі хутори, як Громиківка, Сторчаків були приєднані до інших сіл, які були утворені на Тернових верхах (Бурики, Романчуки) [33].

До 70-х років XVIII століття існувало Смілівське духовне правління. Після ліквідації полків Роменському духовному правлінню підлягали церкви Роменщини, містечок Константинів, Сміле, Хмелів, у тому числі й села Чернеча Слобода.

Згідно з каталогом метричних книг, які перебувають на зберіганні у Державному архіві Сумської області по 1933 рік [Ф.1188 «Церкви Роменского уезда Полтавской губернии»], в селі Чернеча Слобода значаться церкви: Богородицька (на зберіганні є метричні записи за період з 1872 року по 1920 рік), Троїцька (метричні книги з 1783 року по 1849 рік та 1864 по 1920 роки) [34]. Ці храми зруйновані в 30-х роках минулого століття.

Феодосій Сахно пише, що з 1803 року доля й історія Смілого, як і села Чернеча Слобода, тісно пов'язана з Полтавою і Полтавщиною [35].

У 1863 році в Роменський повіт входили: Смілівська, Хустянська, Чернече-Слобідська волості. У 1881 році Роменський повіт складався з 11 волостей, в тому числі Смілівська (в м. Смілому), Чернече-Слобідська (в с. Чернеча Слобода), Хустянська. У 1887 році виникла Хрещатинська волость. До 1917 року Роменський повіт існував у складі 20 волостей, у тому числі: Хрещатинська, Хустянська, Чернече-Слобідська [36].

Станом на 1885 рік село було волосним центром Роменського повіту Полтавської губернії. Складалося з 9 поселень, 2 сільських громад. Населення – 7509 осіб (3640 осіб чоловічої статі та 3869 - жіночої), 1046 дворів господарств [37].

У 1923 році ліквідувався поділ губерній на повіти і волості й створювались округи та райони. Утворено Роменський округ, до складу якого віднесено Смілянський район. Волості Біжівська, Хустянська, Чернече-Слобідська входили до Смілівського району Роменського округу.

Станом на 1925 рік Смілівський район налічував 15 сільрад, на території яких було 222 населені пункти, а в них 10 тисяч 461 господарство. Проживало жителів – 54 тисячі 108 осіб, а з них – чоловіків 25 тис. 423, жінок – 27 тис. 785.

Постановою ВУЦВК та РНК від 13 липня 1930 року було розформовано Роменську округу. Смілівський район відійшов до Сумської округи. Постановою ВУЦВК та РНК від 3 лютого 1931 року Смілівський район приєднано до Недригайлівського.

22 січня 1935 року у Смілому знову відновлено район з райцентром. Смілівський район підпорядковано Чернігівській області. На цей час на території району було 17 сільрад, у тому числі і Чернече-Слобідська.

У 1939 році було утворено Сумську область, а Смілівський район від Чернігівської області переданий до новоутвореної Сумської. Указом Президії Верховної Ради УРСР від 1 червня 1960 року Смілівський район було розформовано.

Чому розформували Смілівський район? В історії села Смілого Феодосія Сахна знаходимо, що восени 1959 року в Смілому скликали конференцію районної комуністичної партії, куди секретар обкому партії таємно привіз із Штепівки якогось кандидата на посаду секретаря райкому, якого із смілян ніхто не знав і не бачив у вічі. На конференції були делегати і з Чернечої Слободи.

Після голосування новопривезеного кандидата в бюлетені всі викреслили, вписавши замість нього Давиденка. Три дні продовжувалося голосування, сто разів телефонували до Сум і одержували вказівки, але голосували за Давиденка. Розгнівавшись за непослух, секретар у промові сказав, що це у вас «Піррова перемога» і з тим поїхав до Сум.

За непослух смілян, через рік, коли до Сум приїздив голова Президії Верховної Ради УРСР Дем'ян Коротченко, в обкомі партії йому подали проект постанови про розформування Смілівського району, який розформовано один в Україні. На цей час укрупнень районів не було.

Одного літнього дня до Смілого з'їхали представники із Конотопського, Буринського, Недригайлівського та Роменського районів. Цього дня було оголошено про ліквідацію Смілівського району. Був справжнісінький ярмарок, як у давні часи, лише з тою різницею, що тепер ніхто і ні за що не платив грошей.

Зі всіх організацій 4-х районів приїхали представники і тягли з будинків, де розміщалися райорганізації Смілого, все що попадало під руки – стільці, столи, шафи, сейфи, завіски, а деякі ретиви почали знімати двері та вікна. У міліцейських будинках тягли представники з 4-х районів навіть параші, кожен собі, чия переможе, що навіть за ручки розірвали надвоє парашу з нечистотами арештованих, що знаходились у КПЗ [38].

З 1 червня 1960 р. Указом Президії Верховної Ради УРСР до Буринського району передано сільради: Біжівську, Буриківську, Сніжківську, Хустянську (Глушківську), Чернечослобідську (з 22 січня 1935 р. знаходились у складі Смілівського району).

Жителі села Чернеча Слобода пережили війни: Першу і Другу світові, громадянську 20-х років минулого століття, революцію 1917 року, колективізацію, Голодомор

1932-1933 років. Про ці часи є окремі дослідження краєзнавців.

Підсумовуючи, робимо висновок, що сучасне село Чернеча Слобода засноване між 1651 – 1654 роками як село козацької вольниці козаками вихідцями з Правобережної Гетьманщини. Говірки населення села тяжіють більше до зони південно-східних діалектів (полтавські). Проте населення села неоднорідне. Частина – це вихідці з давніх севрюків (XIV-XVII сторіч), північних сусідів. Саме вони успадкували культурні традиції сіверян.

Час іде безупинно, відмирають старі люди, зникає багато пам'яті про наші села. Ось уже 55 років село Чернеча Слобода знаходиться в територіально-адміністративному поділі Буринського району. За цей час багато чого змінилось у житті чернечослобідців. Але це вже матеріал для іншої статті.

1. Терешкевич Н. Сборник по хозяйственной статистике Полтавской губернии. – Полтава: Издательство «Типография И.А. Дохмана», 1884.

2. Моргунов Ю.Ю. Земляные рвы в южнорусской фортификации X–XIII вв. // Сумська Старовина. – Суми: Сумський державний університет, 2002. – № X. – С. 40–50; Коротя О.В., Осадчий Є.М. Буринський краєзнавчий вісник. – 2010. – Випуск 1; Падалка Л.В. Прошлое Полтавской территории и ее заселение. Харків: Сага, 2009. – 330 с.; Овсієнко Л.К. Історія села Чернеча Слобода // library – buryn.org.

3. Білинська Л., Плаксіна О. Корифей української археології / Місто Ярославни. – 2012. – 5 (130) вересень – жовтень.

4. Бугай А.С. Змійові вали. Київ: ДП «Видавничий дім «Персонал». – 2011. – С.41, 64,77.

5. Никонов В. А. Две волны в топонимии Полесья // Полесье (Лингвистика, археология, топонимика). – М., 1968, с. 204. Там і карти: experts.in.ua>baza/doc/download/mova.pdf.

6. Сахно Ф. Історія Смілого. – Київ: Варта, 2004. – С.27,

7. Тригуб О.О. Історія села Чернеча Слобода // chernechanvk.ucoz.net>...trigub_o_o...sela...sloboda/1...1 8. Сахно Феодосій. Історія Смілого. – Київ, Варта, 2004. – С. 28.

9. Кулаковський П. Ромни і їх волость у першій половині XVII ст. // Сіверянський літопис № 47. – 2006, 4, 47 – 60; РГАЛА Ф. 79, – 1634, №18 – Л.69 – 74.

10. Заруба В.М. Адміністративно-територіальний устрій та адміністрація Війська Запорозького у 1646 – 1782 роках. – Дніпропетровськ, 2007. – С. 203;

11. Генеральний опис Лівобережної України 1765 – 1769 рр. Показник населених пунктів. – Київ, виданий Центральним Державним історичним архівом УРСР в м. Києві. оп. 1, кн. 142, арк. 906 – 1023.

12. Малый словарь истории Украины / Ответственный редактор Валерий Смольй. – К.: Либідь, 1997.

13. Адміністративно – територіальний поділ Полтавщини. Довідник з історії адміністративно-територіального поділу. Видання друге, перероблене і доповнене. Полтава, ТОВ «ЛСМІ», 2012.

14. Бодянский П.М. Памятная книга Полтавской губернии за 1865 год. – Полтава, 1865. – Раздел I. – С. 1 – 2.

15. Матяш В.П. Храмы Недригайлівщини // (http://www.nedry.info/history/23.html 16. Сахно Ф. Історія Смілого. – С. 90; Дела Малоросс. в Москов. глав. архиве мин. иностр. дел 1665 года, № 68; Російський державний архів давніх актів (м. Москва) ф.248 (Канцелярія Сената). Оп29 (Малороссийская экспедиция Сената). – Дело 96; Мордвинцев В. Феодальная вотчина на Левобережной Украине в XVIII в. (Смеловское владение Киево-Печерской лавры) – К., 1990.

17. Архив Юго-Западной России / Часть 8. Том VI: Акты о землевладении въ Юго-Западной России XV – XVIII вв. – 1911. – 624 с. – С. 75; Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археологическою комиссией. – СПб., 1869. –Т.6 – С.75.

18. Грушевський М. Історія України-Руси. – Київ, 1991. – Том VIII.– Розділ VII.– С. 1. <http://litopys.org.ua/hrushrus/iur80701.htm>

19. Гуцен А. «Карта Смілівської волості Києво-Печерського монастиря з позначенням спірних меж козацького та монастирського землеволодіння»; Схематична

карта Смілівської волості Києво-Печерського монастиря з позначенням спірних меж козацького та монастирського землеволодіння, 1758 рік. Копію схеми-карти взято з особистого архіву краєзнавця Леоніда Івановича Харченка (м. Київ).

20. ЦГИАК, фонд 128, опись 4, дело 136, л. 826.
21. Сахно Ф. Історія Смілого. – С. 91.
22. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, Tom V, strona (пол.); Архівні матеріали Богуславського краєзнавчого музею. Матеріали збирали: Іван Ніколенко, краєзнавець, С. Похилевич, Н. Матійко.
23. Сайт Свято – Миколаївського монастиря УПЦ Київського патріархату.
24. Києво-Печерська лавра і її значення в історії українського народу. – К., 1918. – С. 487. – С. 28 – 29.
25. Сахно Ф. Історія Смілого. – С. 37 – 39. svn.io.ua/s6102/istoriya_goroda...vudayushchiesya...o...
26. Історія релігії в Україні / за редакцією А.М. Колодного, В.В. Климова. – К.:Либідь, 1999. – Т.3. – С. 52 – 53..
27. Полное собрание законов Российской империи. Собрание первое. Т. XVI. № 12060. – С. 549–553.
28. Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона. – С. – Пб.: Брокгауз – Ефрон 1890 – 1907.
29. Сахно Ф. Історія Смілого. – С. 263.
30. Там само. – С. 272, 275.
31. Там само. – С. 185.
32. Там само. – С. 291.
33. Специальная военная карта Европейской части России, 1868 год. Полтавская губерния.
34. Державний архів Сумської області. – Ф.1188. Церкви Роменского уезда Полтавской губернии; Державний архів Сумської області, архівна довідка від 17.12.2015 № Дж/Дк – 138.
35. Сахно Ф. Історія Смілого. – С. 303.
36. Адміністративно-територіальний поділ Полтавщини. Довідник з історії адміністративно-територіального поділу. Видання друге, перероблене і доповнене. Полтава, ТОВ «ЛСМІ», 2012. – С. 26, 34.
37. Волости и важнейшія селения Европейской России. По данным обследования, произведенного статистическими учреждениями Министерства Внутренних Дѣл, по поручению Статистического Совѣта. Издание Центрального Статистического Комитета. Выпускъ III. Губерніи Малороссійскія и Юго-Западныя. Санкт-Петербургъ. 1885. — V + 349 с.
38. Сахно Ф. Історія Смілого. – С. 472 – 473.

В статье прослеживаются исторические условия, в которых обосновывалось и развивалось село Чернеча Слобода около 309 лет назад до того времени, как 1 июня 1960 года было присоединено к Буринскому району. Проанализирован ряд архивных документов, исследован автором, касающиеся истории городка Смелое и села Чернеча Слобода, в том числе Л.К. Овсиенко, современного исследователя истории населенного пункта.

Ключевые слова: Киево-Печерская лавра, село Чернеча Слобода, городок Смелое, Роменский уезд, Смеловска сотня, Лубненский полк.

The article traces the historical context in which they had settled and developed the village Chernecha Sloboda about 309 years ago to the time June 1, 1960, was attached to the Buryń district. Analyzed a number of archival documents, the authors research on the history of the town and Daring the village Chernecha Sloboda, including Ovsienko L. K., the modern researcher the history of the village Chernecha Sloboda.

Keywords: Kiev – Pechersk Lavra, the village Chernecha Sloboda, town Bold, Romny district, Smelowska hundred, Lubny regiment.